

Inzet videovergadertools voor overleggen tussen waterschappen en t.b.v. bestuurlijke besluitvorming

Context, huidige situatie, opties, afweging en advies

Versie 1.5

7 mei 2020

Projectteam digitaal vergaderen tussen waterschappen

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Probleemstelling en opdracht	4
3	Advies	5
3.1	Advies 1 – Vergaderen in kleine en middelgrote groepen	5
3.2	Advies 2 – Vergaderen in grote groepen & overleg met bestuurlijke besluitvorming	6
3.3	Aanvullend advies voor toekomstbestendig digitaal vergaderen	7
4	Inzicht in de huidige situatie	8
4.1	Tools bij waterschappen	8
4.2	Knelpunten	8
4.3	Kenmerken beschikbare tools	9
4.4	Behoeften bij waterschappen	10
5	Criteria t.b.v. keuze voor tool	12
5.1	Functionaliteit	13
5.2	Aspecten van informatieveiligheid en privacy	13
5.3	Architectuur- en beheereisen	16
6	Afwegingskader	16
7	Scenario's voor een vergadertools voor samenwerking tussen waterschappen	18
7.1	Scenario 0: Basis voor digitaal samenwerken (tussen waterschappen)	19
7.2	Scenario's voor overleg met grote groepen en/of bestuurlijke besluitvorming	20
1	Bijlagen	26
1.1	Gevolgd proces	26
1.2	Tools in gebruik bij waterschappen	29
1.3	Overzicht kenmerken tools	30
1.4	Bevindingen VKA rapportage	32
1.5	Architectuuruitgangspunten	34

1 Inleiding

Als thuiswerken een geaccepteerd en noodzakelijk onderdeel van de nieuwe standaard is, wordt goede informatie-uitwisseling tussen waterschappen op afstand cruciaal voor het goed functioneren van de landelijke samenwerking binnen de sector.

Voor u ligt een adviesrapport als leidraad ter besluitvorming voor digitaal vergaderen tussen waterschappen. In dit stuk vindt u een afwegingskader, verschillende oplossingsrichtingen en een advies om een gedegen keuze te maken voor een digitale vergadertool.

Wat duidelijk is, is dat de waterschappen individueel goede en weloverwogen keuzes maken rond digitale samenwerking binnen het eigen waterschap en op basis van deze leidraad daar eventueel naar eigen gelang wat aan toe kunnen voegen. Op landelijk niveau is er echter nog geen uniforme keuze voor een digitale vergadertool.

Na het uitbreken van de coronacrisis was het noodzakelijk om snel te handelen om toch te kunnen blijven overleggen en te vergaderen. De Unie van Waterschappen (Unie) en Het Waterschapshuis (HWH) hebben toen gezamenlijk besloten om in kleine groepen met Microsoft Teams te werken en in grote groepen met Zoom. Daarnaast is besloten om te onderzoeken welke tools voor digitaal vergaderen we voor de lange termijn willen gaan gebruiken.

Om deze reden hebben de Unie en HWH ambtelijk en in opdracht van de Vereniging directeuren waterschappen (VDW) dit advies geschreven, om ter discussie en besluitvorming voor te leggen aan de VDW en het Uniebestuur. Zodat we op onderbouwde wijze keuzes kunnen maken in welke digitale vergadertools we gaan inzetten op landelijk niveau voor de lange termijn.

BALANCEREN EN MEEBEWEGEN

Omdat de huidige en toekomstige tijd vraagt om andere manieren van werken, is het goed om de manier waarop we werken te heroverwegen. Veel gebeurt nu online en onze inschatting is dat deze trend na de huidige crisis wordt voortgezet. Een veilige, stabiele en gebruiksvriendelijke digitale omgeving die handvatten biedt en helpend is voor diverse vormen van digitaal samenwerken, is hierin van belang. Maar hoe vind je de juiste tools om dit veilig en betrouwbaar, zonder privacy-issues en met goede gebruikerservaring te kunnen doen?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden biedt deze rapportage de basis voor een weloverwogen keuze voor een digitale vergadertool.

Wat een zekerheid is in onze veranderende wereld, is dat morgen anders is dan vandaag. Dit geldt bij uitstek ook voor de ontwikkelingen op het vlak van digitaal samenwerken. Producten worden in hoog tempo verbeterd. Dit vraagt om meebewegen met de actuele situatie. Tegelijkertijd zijn gebruikersvriendelijkheid en informatieveiligheid soms strijdig met elkaar. Een keuze voor en het gebruik van een digitale vergadertool vraagt om het vinden van een goede balans hierin.

MULTIDISCIPLINAIR TEAM

Ten behoeve van het onderzoeken van de kenmerken van digitale vergadertools en het adviseren op de keuze voor tools voor digitaal vergaderen tussen de waterschappen (en tussen de waterschappen en hun partners) zijn meerdere disciplines in een projectteam binnen HWH samengebracht, bestaande uit specialisten van de waterschappen en de Unie en een afvaardiging van de HWH-programma's Innovatie en Transformatie, Organisatie en Samenwerking en Informatieveiligheid en Privacy.

Bij de totstandkoming van dit adviesrapport zijn de leden van een aantal waterschapsplatformen van deskundigen- en belanghebbenden binnen de waterschappen geraadpleegd, te weten het i-Platform, het CIW (coördinatoren informatiebeveiliging waterschappen) en het CPW (coördinatoren privacy waterschappen). Meer hierover is terug te vinden in bijlage 1.1. Een extern bureau (Verdonk, Klooster & Associates – VKA) is ingeschakeld om een geactualiseerd, onafhankelijk en gedegen security- en privacyadvies uit te brengen op de onderzochte vergadertools. Het VKA-onderzoeksrapport treft u in de bijlage aan. De projectgroep heeft de beoordelingen van het CIW, het CPW en van VKA samengevoegd in dit adviesrapport.

AANPAK

Voor het uitvoeren van deze opdracht is een agile proces doorlopen wat extra helpend is geweest in de snel veranderende omgeving van versies en nieuwswaarde rond de verschillende tools. Hieronder vindt u een tijdslijn met een aantal van de processtappen. Een uitgebreide uitleg van het gevolgde proces is te vinden in bijlage 1.1.

2 Probleemstelling en opdracht

Door de coronamaatregelen vergaderen de waterschappen, de Unie en HWH op dit moment digitaal.

Om op korte termijn mogelijk te maken dat vergaderingen vanuit de Unie en HWH digitaal doorgang konden vinden is gezamenlijk besloten om, met adequate maatregelen en voorschriften voor veiligheid en privacy, de tool Zoom (als tijdelijke oplossing) te gebruiken. Hiertoe is op 2 april 2020 een notitie verspreid van de Unie en HWH aan alle waterschappen, via de secretaris-directeuren en voorzitters.

Vanuit de Unie is inmiddels een [handreiking](#) gepubliceerd om de waterschappen inzicht te geven in de inhoud van de spoedwet en ondersteuning te bieden bij de implementatie van de nodige maatregelen om digitale besluitvorming mogelijk te maken. In dit advies wordt er met de gekozen tools ook rekening gehouden met de eisen die worden gesteld aan deze spoedwet. Dit is ook terug te vinden in hoofdstuk 7.

Ook ambtelijk brengt thuiswerken allerlei uitdagingen met zich mee. Zo is er bij veel waterschappen behoefte aan inzicht in tools voor videovergaderen, om de samenwerking op afstand zo goed mogelijk vorm te geven. Hoewel elk waterschap daarin noodgedwongen al heel snel eigen keuzes heeft moeten maken, leeft er sterk de behoefte om met collega's van andere waterschappen en organisaties kennis en ervaring te delen met betrekking tot afwegingen en keuzes voor thuiswerken. Ook is er behoefte aan een waterschapssectorbreed beeld van digitaal vergaderen en digitale besluitvorming.

De VDW hebben HWH en de Unie daarom gevraagd om op korte termijn:

1. inzicht te bieden in het aanbod van tools voor online video vergaderen en tools voor digitale besluitvorming;
2. een advies te geven over de meeste geschikte tools hiervoor en voor overleg tussen waterschappen en haar partners, met inachtneming van aspecten van informatiebeveiliging en privacy.

3 Advies

Het advies is gebaseerd op de vijf onderzochte vergadertools die op dit moment het meest gebruikt worden binnen de waterschappen voor verschillende soorten overleg. Het advies richt zich, zoals in de opdracht beschreven, op digitaal vergaderen en samenwerken tussen waterschappen (en mogelijk uit te bereiden naar overleggen met partners). Dit advies is een momentopname in een snel veranderende en bewegende markt. De keus die gemaakt wordt op basis van dit advies kan later herzien worden op basis van voortschrijdend inzicht. De keus, op basis van dit advies, zou bij voorkeur vastgezet dienen te worden voor een bepaalde tijd om zo gedegen en stabiel te kunnen blijven werken.

De onderzochte tools zijn:

- Microsoft Teams
- Zoom (Zoom Video Communications)
- WebEx (Cisco)
- Google Meet
- StarLeaf

Het advies is onderverdeeld in:

Advies 1 – Vergaderen in kleine en middelgrote groepen

Advies 2 – Vergaderen in grote groepen & overleg met bestuurlijke besluitvorming

Belangrijk vooraf is dat voor alle vijf onderzochte tools geldt dat ze in de huidige versies (5-5-2020) volgens onafhankelijk onderzoek van VKA (bijlage 1.4) voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) en Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). De algemene afwegingskaders zijn te vinden in hoofdstuk 5.

3.1 Advies 1 – Vergaderen in kleine en middelgrote groepen

Op basis van de gewenste functionaliteiten, veiligheid, privacy en betrouwbaarheid van de leverancier, raden wij aan om voor kleine en middelgrote groepen tussen waterschappen en tussen waterschappen en haar partners, Microsoft Teams te gebruiken.

Microsoft Teams als tool inzetten voor digitaal vergaderen in kleine en middelgrote groepen en voor besloten bestuurlijk overleg

3.2 Advies 2 – Vergaderen in grote groepen & overleg met bestuurlijke besluitvorming

Het advies voor vergaderen in grote groepen en overleg met bestuurlijke besluitvorming vraagt nog om een keuze. Dit met name omdat gebruiksgemak, functionaliteiten (denk aan veel/alle deelnemers in beeld) en vereisten voor bestuurlijke besluitvorming meewegen en niet toereikend zijn in de huidige versie van Microsoft Teams. Het projectteam ziet twee mogelijke richtingen voor de keuze die te maken is door de VDW en het bestuur van de Unie.

Keuze uit
Veilig en gebruiksvriendelijk (Zoom)
Of
Veilig en betrouwbaar (WebEx)

3.2.1 Advies 2 / Keuze 1 – Veilig en gebruiksvriendelijk

Staat veilig gebruik met veel gebruiksgemak voorop, dan is op basis van de huidige kennis en ervaring de tool Zoom – met de juiste instellingen voor gebruik en in de meest recente, betaalde versie – een goede keuze. **Risico** is dat deze tool en de leverancier, vanwege eerdere incidenten, onder een vergrootglas liggen en een incident in dit geval zou kunnen leiden tot imagoschade voor de waterschappen.

3.2.1.1 Onderbouwing

Uit het door VKA uitgevoerde onderzoek naar de security- en privacykenmerken van de vergadertools komt naar voren dat de security- en privacyissues, zoals die bij Zoom (in versie 4.x) speelden ten tijde van de beoordeling door het CIW en het CPW (issues die ook uitgebreid in het nieuws werden uitgemeten), in de nieuwste versie (5.x, release 27-04-2020) grotendeels zijn opgelost. Dit betreft zowel technische verbeteringen als procedures aan leverancierszijde. De tool voldoet daarmee op dit moment aan de standaarden op security- en privacy-terrein. Hiermee is het product vergelijkbaar met andere goed scorende producten op dit vlak.

Het risico bij Zoom is dat de robuustheid van de doorgevoerde verbeteringen in de praktijk nog moeten blijken, waardoor een slag om de arm lijkt hier op zijn plaats lijkt. Gegeven het feit dat er in afgelopen periode zoveel te doen geweest is over beveiligings- en privacy-issues (voordat verbeteringen zijn doorgevoerd en gedrag van de organisatie Zoom (zoals het doorleveren van gegevens aan Facebook), maakt dat de reputatie van het bedrijf en product op dit moment (nog) niet hersteld is. Reden ook waarom menige (overheids)organisaties in Nederland Zoom in de ban doet/heeft gedaan.

Groot voordeel van Zoom is de gebruiksvriendelijkheid en het feit dat veel waterschapsbestuurders en -ambtenaren inmiddels vaardig zijn in het gebruik van Zoom, vanwege de inzet als tijdelijke oplossing. Men weet hoe het werkt, er zijn handleidingen beschikbaar en het is erg gebruiksvriendelijk voor grote groepen en intensieve digitale interactie. Door bij deze keuze te blijven wordt de nodige tijd en moeite bespaard die zou gaan zitten in een overstap naar een nieuwe tool.

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

3.2.2 Advies 2 / Keuze 2 – Veilig en bewezen betrouwbaar

Weegt bewezen betrouwbaarheid zwaarder dan gebruiksgemak, dan komt de tool WebEx als beste keus naar voren. Met Cisco wordt een betrouwbare partner in huis gehaald, die in de tool extra veiligheidsmaatregelen heeft ingebouwd boven op de BIO en AVG eisen. Risico met deze tool is dat deze nog onbekend is bij het overgrote deel van waterschapsbestuursleden en ook bij ambtelijke gebruikers. Daarmee vraagt deze keuze een langere implementatieperiode. Tevens is gebruiksgemak -inclusief enkele functionaliteiten die behulpzaam zijn voor digitale bestuurlijke besluitvorming (volgens de spoedwet) en intensieve interactie tussen deelnemers- minder optimaal zoals bij Zoom, maar wel bruikbaar.

3.2.2.1 Onderbouwing

Door VKA wordt WebEx aanbevolen vanwege de bewezen betrouwbaarheid van de leverancier. Daarnaast verzorgt WebEx transparante verwerking van de gebruikersgegevens die voor het functioneren van de tool worden opgehaald. In Nederland wordt WebEx binnen de overheid breed gebruikt: zo heeft de Rijksoverheid (maar ook Rijkswaterstaat en de Belastingdienst) WebEx breed uitgerold als basistool voor digitaal overleg. De gebruiksvriendelijkheid blijft iets achter bij Zoom. Zo is de *raise hand* functie, die handig is voor bestuurlijke overleggen, minder geavanceerd dan in Zoom en vraagt gebruik hiervan een extra disciplinemaatregel in de vergadering.

3.2.3 Aanvullingen voor bestuurlijk gebruik en besluitvorming

Aanvullend is het advies om voor openbare bestuurlijke overleggen aparte tools te gebruiken voor het verspreiden en raadplegen van stukken, uitbrengen van stemmen en andere zaken zoals beschreven in hoofdstuk 4.4. Denk hierbij aan tools die reeds in gebruik zijn zoals NotuBiz, Ibabs en Validsign.

3.3 **Aanvullend advies voor toekomstbestendig digitaal vergaderen**

Om de implementatie van bovengenoemde keuzes soepel te laten verlopen, en om kennis en ervaringen op het gebied van digitaal vergaderen met elkaar te blijven delen, worden de volgende acties geadviseerd.

3.3.1 Gebruikers platform voor kennisdeling

Richt een online community in rondom het onderwerp digitaal vergaderen. Een community is, in dit geval, een besloten online platform waarbij waterschappers bij elkaar komen om met elkaar, kennis en ervaringen te delen met als doel:

1. opgedane ervaringen binnen waterschappen en daarbuiten te delen (inhoud gevuld en beheerd door de waterschappen en HWH);
2. denk- en doe-kracht te bundelen en een goede samenwerking tussen waterschappers realiseren, zowel op bestaande als op nieuwe ontwikkelingen en initiatieven van digitaal vergaderen.

3.3.2 Structurele ondersteuning inregelen

Om soepel over te gaan naar de gekozen tools, kan er in opdracht van de OGT (Opdrachtgeverstafel) ondersteuning aangeboden worden vanuit HWH. In samenwerking met experts binnen en buiten de waterschappen kan implementatie (waar gewenst) en ondersteuning (waar nodig) geboden worden. Als dit een wens is wordt er een uitgewerkt voorstel voor een dergelijk dienst opgesteld en voorgelegd aan de OGT. Aanvullend kunnen de enkele waterschappen die op dit moment niet over Microsoft Teams beschikken HWH vragen om, voor overleg tussen

waterschappen, de desbetreffende vergadering op te zetten. Verwachting is dat dit weinig voor zal komen en daardoor in regulier werk is onder te brengen vanuit de servicediensten van HWH rond het vergadercentrum.

4 Inzicht in de huidige situatie

4.1 Tools bij waterschappen

Op basis van een inventarisatie bij leden van het i-Platform, en eerder bij bestuursadviseurs van waterschappen, is vastgesteld welke tools bij waterschappen worden ingezet voor digitaal vergaderen (met behulp van video) en digitale bestuurlijke besluitvorming. Dit laatste in het kader van de tijdelijke wet digitale beraadslaging en besluitvorming (spoedwet). De resultaten hiervan zijn opgenomen in bijlage 1.2.

Op basis hiervan kan worden vastgesteld dat voor vergaderingen bij waterschappen (in kleine en grotere gezelschappen) overwegend Microsoft Teams wordt ingezet. Op dit moment geldt dat voor vijftien waterschappen. Bij twee waterschappen (Aa en Maas en De Dommel) zijn concrete plannen om op termijn ook over te gaan op Microsoft Teams. Skype (ook een Microsoft product) en Zoom worden ingezet daar waar nu geen Microsoft Teams wordt gebruikt voor videovergaderen.

Voor grotere groepen wordt in een aantal gevallen ook Zoom (3 keer), WebEx (1 keer), StarLeaf (1 keer) en Google Meet (1 keer) ingezet.

Voor bestuurlijke besluitvormende vergaderingen wordt overwegend een combinatie van producten ingezet om de verschillende functies in te vullen (beheer en distributie van stukken, video, uitzenden/livestream). Voor het videodeel wordt hier zowel Google Meet, Microsoft Teams, StarLeaf, Skype, Zoom, iBabs en WebEx ingezet. Uitzending van de vergadering gebeurt in de meeste gevallen met behulp van Notubiz.

4.2 Knelpunten

In de inventarisatie zijn door de leden van het i-Platform ook een aantal knelpunten geïdentificeerd:

- a) Geschikte/door waterschappen gewenste tooling is nog niet overal geïmplementeerd.
 - De impact van het (versneld) doorvoeren van wijzigingen in de bestaande situatie is groot als de betreffende tooling wordt ingezet voor meer dan videovergaderen alleen. Hierbij is te denken aan functionaliteit voor digitale samenwerking, bestanden delen e.d..
 - o *Een aantal waterschappen heeft er bijvoorbeeld voor gekozen om Microsoft Teams uit te rollen in de organisatie als vergadertool. De inrichting van o.a. rechten op het delen van bestanden, maakt dat een integrale oplossing veel werk kost (afhankelijk van de uitgangssituatie).*
- b) Er zijn tools geïmplementeerd waarbij kanttekeningen te maken zijn of tekortkomingen zijn op het vlak van functionaliteit, privacy of veiligheid. Een overgang is te maken, echter de dynamiek op het terrein van productontwikkeling, informatie over tools en keuzes die andere partijen maken is groot.

- c) Gebruikersondersteuning/-instructie en naleving van instructies is nog niet/onvoldoende ingeregeld bij de meeste waterschappen; er wordt onderkend dat onvolledige informatie aan gebruikers en ongewenst gedrag bij gebruikers kan leiden tot knelpunten op het vlak van veiligheid en privacy.
 - o *Hierbij is te denken aan het installeren van tools in plaats van gebruikmaking van web-varianten, het uitnodigen via een link (die gedeeld kan worden met anderen), het controleren wie deelneemt aan een vergadering et cetera.*
- d) Het ontbreekt aan een eenduidig advies hoe omgegaan dient te worden met een aantal tools in de samenwerking tussen waterschappen.
 - Issue: Zoom is door HWH/Unie geadviseerd¹ voor gebruik bij grotere groepen, waarbij op basis van de bekende risico's steeds de nodige maatregelen zijn genomen voor zo veilig mogelijk gebruik. (onder een aantal strikte voorwaarden), terwijl in de media de nodige kanttekeningen geplaatst zijn bij de veiligheid en privacy borging van dit instrument/leverancier.

4.3 Kenmerken beschikbare tools

In bijlage 1.3 is een overzicht opgenomen van tools die beoordeeld zijn op de aspecten functionaliteit (aanwezigheid ervan) veiligheid en privacy. Dit overzicht betreft enkel de meest relevante tools die op dit moment in gebruik zijn bij waterschappen. Naast deze tools is er een groot aanbod van producten die min of meer dezelfde functionaliteit kennen. De focus is gericht op tooling die goede functionele ondersteuning biedt en voldoet aan de meeste eisen op het vlak van privacy en veiligheid.

Opgenomen zijn:

- a) Microsoft Teams
 - Bij merendeel waterschappen in gebruik voor digitale samenwerking in relatief kleine groepen/teams binnen de organisatie.
- b) Zoom (Zoom Video Communications)
 - In gebruik voor overleg vanuit Unie en HWH vanwege goed ontwikkelde functionaliteit (ook voor bestuurlijke besluitvorming) en gebruiksvriendelijkheid. Tevens in gebruik bij meerdere waterschappen.
- c) WebEx (Cisco)
 - Product in gebruik bij een aantal departementen en uitvoeringsorganisaties van de rijksoverheid en ook bij waterschap Scheldestromen.
- d) Google Meet
 - Product met grote gebruikersgroep wereldwijd, ingezet bij Schieland en de Krimpenerwaard.
- e) StarLeaf
 - Product in gebruik bij Hunze en Aa's.

¹ Er is vanuit HWH en de Unie nooit een advies afgegeven voor waterschappen om Zoom te gebruiken. Wel is er door deze partijen gekozen om voor grote overleggen, geïnitieerd vanuit deze partijen, zoom te gebruiken, waarbij op basis van de bekende risico's steeds de nodige maatregelen zijn genomen voor zo veilig mogelijk gebruik. Waterschappen maken hierin hun eigen keuzes.

Opvallend is de grote dynamiek in ontwikkeling van de (met name eerste vier) producten. Enkele belangrijke ontwikkelingen zijn:

- Nadat Zoom in maart negatief in het nieuws is gekomen vanwege privacy- en veiligheids-issues, is door de ontwikkelaar een plan ten uitvoer gebracht om binnen drie maanden fundamentele verbeteringen op dit vlak door te voeren en alle ontwikkelcapaciteit daarvoor in te zetten. Dit heeft inmiddels geleid tot diverse updates die als goede verbeteringen te kenmerken zijn en voldoen aan de basiseisen van informatieveiligheid en privacy (zie bijlage 1.4)
- Microsoft heeft in afgelopen maand met name verbeteringen doorgevoerd om meer mensen in beeld te brengen (tot 1 mei: maximaal vier personen tegelijk; aankondiging: binnenkort negen) en er is aangekondigd meer/ betere beheerfuncties toe te voegen voor een organisator/voorzitter van een vergadering).
- Google heeft recent haar prijsbeleid aangepast waardoor gratis gebruik voor een grote groep mogelijk is.
- WebEx heeft veel energie gestopt in marketing. Binnen de Nederlandse rijksoverheid wordt WebEx gebruikt, mede omdat er een raamovereenkomst ligt die dit mogelijk maakt.

4.4 Behoeften bij waterschappen

In deze paragraaf wordt kort beschreven welke behoeften er bestaan bij waterschappen met betrekking tot digitaal vergaderen. Hierbij is onderzocht in hoeverre verschillende overlegvormen verschillende eisen stellen aan vergadertools. De bepaling heeft plaatsgevonden op basis van de inventarisatie bij waterschappen.

4.4.1 Gewenste functionaliteit

In hoofdlijnen komt het erop neer dat waterschappen behoefte hebben aan functionaliteit om te kunnen vergaderen met deelnemers op afstand. Daarnaast is er in het kader van de spoedwet een functionaliteit nodig om bestuurlijke besluiten te kunnen nemen. Videovergaderen is hiervoor een oplossing. In hoofdstuk 5.1 wordt verder ingegaan op functionaliteit die hiervoor gewenst/nodig is. Voor de langere termijn is het gewenst om oplossingen te realiseren die meer functionaliteit biedt dan slechts voor vergaderen gewenst is. Denk hierbij aan bestandsdeling, chat-opties, bijhouden van een actielijst en samenwerkingstools op het vlak van creatieve procesondersteuning. Afhankelijk van de uitgangssituatie bij waterschappen zijn oplossingen in meerdere fasen te realiseren:

- Korte termijn:
 - Veilige, gebruikersvriendelijke oplossing implementeren voor digitaal vergaderen.
 - o Binnen waterschap en met externe deelnemers.
 - Tools bieden die voldoen aan eisen op het vlak van digitale besluitvorming ter kennisgeving voor waterschappen. Zie ook [de handreiking digitale besluitvorming voor waterschappen](#).
- Middellange termijn:
 - Oplossingen voor digitaal samenwerken, geïntegreerd met eigen informatievoorziening binnen de waterschappen.

4.4.1.1 Functionaliteit voor de korte termijn:

De gewenste functionaliteit die van een tool voor videovergaderen wordt gevraagd verschilt niet veel per soort overleg dat gevoerd wordt. *Hoe groter de groep deelnemers, hoe groter de wens om de orde door een voorzitter te kunnen handhaven en verschillende manieren voor interactie mogelijk te maken. Zo wordt het belangrijker dat op een gestructureerde manier het woord gevraagd kan worden (via bijv. chat of hand opsteken), dat stemmen gemakkelijk kenbaar gemaakt kunnen worden (met iconen of polls bijvoorbeeld), en soms ook interactie binnen de groep beter gefaciliteerd worden (door bijv. zo veel mogelijk mensen in beeld te hebben of 'break-out' groepjes in te delen).* Voor grotere groepen/meer deelnemers neemt de behoefte aan beheersing door de organisator of voorzitter van de orde binnen het overleg toe. Wel zijn er verschillen in de gewenste mate en manieren van interactie binnen de groep deelnemers, voor verschillende vergaderdoeleinden. Dit is ook van groot belang in overleggen waarbij formele besluitvorming nodig is.

In het kader van veiligheid is het gewenst om goede functionaliteit te kennen voor het eenvoudig en beheerst uitnodigen en het eenvoudig kunnen deelnemen aan een overleg.

Er is een onderscheid te maken in functionaliteit m.b.t de volgende aspecten:

- Uitnodigen
 - Integratie met agenda die in gebruik is bij het waterschap
 - Verstrekken van een toegangscode voor deelnemers
- Toegang krijgen tot de vergadering
 - Via mail
 - Wijze waarop toegang gekregen kan worden tot vergadering
 - o Toegangscode /link
 - o Aanwezigheid van 'wachtruimte' voordat toegang gegeven wordt
- Beheerfunctionaliteit (procesbeheer in het overleg door voorzitter of procesbewaker)
 - Optie om beheerrol te onderkennen
 - Wijze waarop toegang gegeven wordt tot overleg
 - Bewaken vergaderorde (o.a.)
 - o Dempen microfoons van deelnemers
 - o Inzicht in aanwezigheid deelnemers
 - o Individueel in beeld te brengen van deelnemers
 - o Optie om opname te maken
- Deelnemen
 - Optie om deel te nemen zonder account bij tool-leverancier
 - Gebruik in browser mogelijk of noodzaak tot installatie software
 - Gebruiksgemak/ eenvoud interface
 - Mogelijkheid om achtergrond 'onduidelijk te maken' of een eigen achtergrond te kiezen
 - Zichtbaarheid deelnemers (overzicht; hoe meer, hoe beter)
 - Optie om het woord te kunnen voeren (microfoon)
 - Mogelijkheid om scherm te delen/ presentatie te kunnen geven
 - Opties om berichten aan elkaar of aan de groep te kunnen sturen
 - Mogelijkheid om opname te maken
 - Optie om te stemmen

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

Niet-functionele eisen zijn te stellen op het vlak van privacybewaking en veiligheid van de verbinding. Ook performance-eisen en eisen ten aanzien van gebruik van bandbreedte van het netwerk zijn relevant. Dit laatste zeker bij grotere groepen.

Apparaten moeten beschikken over een camera, microfoon en luidspreker (al dan niet in/aan het oor). Deze zaken zijn meestal aanwezig bij laptops en tablets. Met name bij overleggen met vergaderstukken is het gewenst om te kunnen beschikken over meerdere schermen die eenvoudig zichtbaar gemaakt kunnen worden. Een tablet is dan iets minder geschikt dan een laptop of pc om eenvoudig te kunnen schakelen tussen verschillende schermen. Voor overleg met bestuurlijke besluitvorming is het wenselijk om te beschikken over twee schermen om stukken en deelnemers/centrale presentaties in beeld te hebben.

In hoofdstuk **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.** wordt aangegeven welke kaders gesteld worden bij de beoordeling van geschiktheid van tools voor de verschillende criteria. In bijlage 1.2 is voor een aantal bij waterschappen gebruikte tools aangegeven hoe deze scoren op deze criteria.

4.4.1.2 Functionaliteit voor de lange termijn (buiten scope van advies)

Bij veel waterschappen bestaat de behoefte om ook in het kader van digitaal samenwerken, bijvoorbeeld in projectteams, te kunnen beschikken over extra functionaliteiten/tools ten behoeve van:

- bestandsdeling
- creatieve sessies houden
- brainstormen
- geeltjes c.q. ideeën kunnen genereren, ordenen ...
- mindmapping
- agile workflows bijhouden
- bijhouden actielijsten

Leveranciers bieden steeds vaker opties om de videovergaderfunctionaliteit aan te vullen met bovenstaande opties. Het is echter ook mogelijk om hier aparte tools voor in te zetten. Het 'mengen' van instrumenten bij digitale overleggen zal steeds meer voorkomen. Deze opties zijn als functie niet nu meegenomen in het advies maar kunnen in vervolg wel opgepakt worden via het opgezette platform zoals benoemd in paragraaf 3.3.1.

4.4.2 Ondersteuning/ samenwerking

Waterschappen hebben aangegeven kennis te willen delen via een online (besloten) platform. Hier kan informatie over producten, regelgeving en ervaringen bij waterschappen en andere overheden geplaatst worden. Aanvullend kan gedacht worden aan het inrichten van een ondersteuningsteam om waterschappen te helpen op het vlak van implementatie en/of duiding rond digitale tools. Dit is ook beschreven in het advies bij paragraaf 3.3.2

5 Criteria t.b.v. keuze voor tool

Om een keuze te kunnen maken rond de beste tool voor de verschillende wensen van digitaal overleggen is het gewenst een afwegingskader te hanteren. Hiermee wordt bedoeld dat er op grond van een aantal criteria een totaalbeoordeling mogelijk is. Bij keuzen is het mogelijk een belang toe te kennen aan bepaalde criteria. Dat is in dit advies niet gebeurd.

5.1 Functionaliteit

De in hoofdstuk 4.4.1 benoemde functionaliteiten vormen het uitgangspunt. In dit hoofdstuk worden de eisen benoemd waar de oplossing aan moet voldoen (*must have*).

Minimaal dienen de volgende activiteiten ondersteund te worden:

1. Vergaderen in kleine en middelgrote groepen.
2. Vergaderen in grote groepen en overleg met bestuurlijke besluitvorming.

Voor alle activiteiten geldt dat de oplossing zowel voor interne medewerkers als voor externen beschikbaar dient te zijn:

- Externen krijgen toegang door uitnodiging organisator
- Voldoende beveiliging om externe toegang te verlenen
- Alleen toegang mogelijk door:
 - Uitnodiging
 - Toevoegen van personen die geen account hebben binnen de eigen organisatie aan de tool
 - Federatieve mogelijkheden binnen de waterschappen

Voor openbare digitale besluitvorming gelden volgens de spoedwet verder de volgende eisen:

- Ieder lid moet afzonderlijk digitaal toegang hebben tot de beraadslaging en stemming.
- De leden moeten zichtbaar en hoorbaar herkenbaar zijn, op een zodanige wijze dat hun identiteit (en stem) via zicht en geluid kan worden vastgesteld door andere leden en toeschouwers.
- De vergadering in de digitale omgeving moet door de bevolking op afstand middels een live-verbinding kunnen worden gevolgd (door middel van een livestream op internet of een live uitzending bij de lokale omroep).
- Inspraak door personen die geen lid zijn van de vergadering moet mogelijk blijven, zoals voorgeschreven in het (tijdelijke) reglement van orde.
- De voorzitter moet in staat zijn om de orde te handhaven (inzicht in wie deelneemt, microfoons dempen, woord geven, deelnemers weren). Dat betekent dat er ook een mogelijkheid voor de leden moet zijn om met elkaar te communiceren om het woord te kunnen vragen t.b.v. vragen/interrupties, anders dan te spreken (bijvoorbeeld chatfunctie of digitaal handopsteken).

5.2 Aspecten van informatieveiligheid en privacy

5.2.1 De keuze voor- en het gebruik van een vergadertool vereist een risicoafweging

Bij de keuze voor een vergadertool dient, zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) en de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) voorschrijven, een risicoafweging te worden gemaakt omtrent de informatieveiligheid en privacybescherming. Onopgemerkte en/of

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

onbevoegde toegang tot de (digitale) vergaderomgeving moet voorkomen worden, net als ongewenste uitwisseling van informatie over deelnemers of (vertrouwelijke) vergaderstukken met leveranciers van de vergadertool.

Er zullen altijd enige vormen van beveiligings- en privacyrisico's spelen bij het gebruik van digitale vergadertools. Het beveiligings- en privacyrisico moet afgewogen worden tegen het doel en de omstandigheden voor gebruik van de tool.

Op basis van een risicoanalyse en privacy-impactanalyse dienen passende beschermingsmaatregelen genomen te worden, of (rest)risico's bij het gebruik van een tool te worden geaccepteerd. Het Nationaal Cyber Security Center (NCSC) heeft een aantal risicoafwegingen bij videobellen en online vergaderen op een rij gezet, te lezen op <https://www.ncsc.nl/onderwerpen/veilig-thuiswerken/videobellen-en-online-vergaderen>. De Chief Information Security Officer (CISO) en de Functionaris Gegevensbescherming (FG) binnen elk waterschap kunnen helpen dergelijke risicoafwegingen binnen het waterschap maken.

De aandachtspunten voor informatiebeveiliging en privacy bij digitale vergadertools zijn hetzelfde als die voor e-mail, telefonie en chatten opgaan. Het NCSC heeft een factsheet opgesteld met aandachtspunten die ook toepasbaar zijn op tools voor videobellen en digitaal samenwerken. Zie <https://www.ncsc.nl/documenten/publicaties/2019/mei/01/kies-een-berichtenapp-voor-uw-organisatie>.

Let bij een keuze ook op het gebruik van privacygevoelige informatie (persoonsgegevens) via deze tools. Als overheid moeten waterschappen samenwerken met verwerkers die conform de AVG persoonsgegevens verwerken. Let dus op de privacy voorwaarden van een tool, sluit een verwerkerovereenkomst af met de leverancier van de vergadertool en neem de verwerking op in het register van verwerkingen.

5.2.2 Quick scan security- en privacy kenmerken digitale vergadertools

Om het inzicht in de security- en privacy kenmerken van de vergadertools, die bij de waterschappen in gebruik zijn, te vergroten zijn de Coördinatoren Informatiebeveiliging Waterschappen (CIW) en de Coördinatoren Privacy Waterschappen (CPW) 1) om hulp gevraagd om betreffende kenmerken op de vergadertools aan te geven en 2) om advies gevraagd waarmee rekening te houden voor security- en privacyverantwoord gebruik van de vergadertools.

	Facetime	Whatsapp	WebEx	Skype for Business	Microsoft Teams	Zoom	Google Meet	iBabs	Notubiz	Company Webcast	Starleaf	Vidato	CityStream
Security kenmerken													
Privacy kenmerken													

Figuur 1: Inzichtelijkheid per vergadertool

De quickscan met geïnventariseerde security- en privacykenmerken zijn ontleend aan overzichten van de Informatiebeveiligingsdienst (IBD)² van de Nederlandse gemeenten voor de securitykenmerken en van de Autoriteit Persoonsgegevens³ voor de privacykenmerken. De gekleurde markeringen in figuur 1 geven aan voor welke vergadertools de kenmerken inzichtelijk zijn.

Het overzicht is bij verschijning van dit adviesrapport nog niet compleet. In digitale samenwerkingsomgeving 'Digitaal vergaderen' zijn de geïnventariseerde security- en privacykenmerken beschikbaar gesteld. In de samenwerkingsomgeving kunnen ervaringen en inzichten op ontbrekende kenmerken van security en privacy worden gedeeld en kan het overzicht gecompleteerd en actueel worden gehouden. Dit geldt eveneens voor de adviezen over security- en privacyverantwoord gebruik van de vergadertools. De leden van het CIW, van het CPW en van het i-Platform hebben toegang tot de samenwerkingsomgeving 'Digitaal Vergaderen'.

5.2.3 Diepgaande security- en privacy-analyse 5 specifieke digitale vergadertools

Voor een gedegen afweging op de keuze voor een vergadertool voor de waterschappen volstaat het niet de tools met elkaar te vergelijken op basis van IBD- en AP-overzichten en aanvullingen hierop door de CIW en CPW. De projectgroep wil haar advies ten aanzien voor de security- en privacykenmerken kunnen baseren op een gedegen analyse met relevante criteria vanuit de BIO en de AVG, op basis van een professioneel oordeel (gecertificeerd professionals), op basis van actuele inzichten (meest recente versies van de vergadertools) en op basis van herleidbare overwegingen. Om deze analyse uit te voeren is de hulp ingeroepen van extern adviesbureau VKA.

Na analyse van de vergadertools op security en privacy aspecten adviseert VKA de WebEx tool van Cisco te gebruiken. Op zowel security als privacy gebied komt deze tool wat betreft VKA het beste naar voren. De projectgroep onderschrijft deze beoordeling.

De tool biedt uitgebreide mogelijkheden om security naar voorkeur in te stellen, onder andere op het gebied van toegangsbeveiliging, versleuteling van datastromen, vergaderinstellingen die per vergadering aanpasbaar zijn en mogelijkheden tot privacy vriendelijke instellingen van vergadersessies. De mogelijkheden die WebEx biedt aan gebruikers op het gebied van security

² <https://www.informatiebeveiligingsdienst.nl/product/quickscan-videoconferencing-tools/>

³ https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/keuzehulp_privacy_videobellen.pdf

bewijst dat WebEx security zeer belangrijk vindt. Relevante certificeringen als ISO27001 en SOC 2 type II ondersteunen dat beeld. Op het gebied van haar security onderscheidt WebEx zich dus vooral in het aantal mogelijkheden en de invloed die je als gebruiker kunt hebben op de mate van security. Daarnaast verwerkt WebEx met name functioneel noodzakelijke gegevens en is het bedrijf transparant over haar verwerkingsdoeleinden. Vergeleken met Zoom, MS Teams & Google Meet scoort WebEx beter op verenigbaar gebruik in de praktijk. Tenslotte worden gespreksgegevens, in tegenstelling tot de meeste andere tools, in Nederland opgeslagen.

Hierbij merkt VKA wel op dat de WebEx vergadertool op basis van de voorgaande analyse niet noodzakelijk veel beter uit de vergelijking komt dan tools als MS Teams, StarLeaf en Google Meet. Op hoofdlijnen zijn deze tools namelijk vergelijkbaar. WebEx scoort op dit moment alleen duidelijk beter dan Zoom in onze vergelijking. De voorkeur voor WebEx wordt gedreven door een combinatie van de mogelijkheid tot security- en privacy vriendelijke maatregelen, transparantie over haar toegang tot data van klanten en de Role Based Access Control (RBAC) die de supportafdeling hiervoor gebruikt. Daarnaast biedt WebEx de mogelijkheid tot end-to-end encryptie, als de gebruiker accepteert dat er dan minder functionaliteiten beschikbaar zijn. Op basis van de analyse van de tools lijkt de regie op het gebied van security en privacy bij de WebEx tool meer in handen van de gebruiker te liggen dan bij de andere tools.

In de bijlage 1.4 staan de beoordeling van de security- en privacykenmerken door VKA meer schematisch ten opzichte van elkaar weergegeven.

5.3 Architectuur- en beheereisen

Binnen de waterschappen wordt gewerkt onder architectuur zoals beschreven in [WILMA](#). Architectuur is een hulpmiddel om samenhang te bewaren in het informatielandschap zodat het geheel efficiënt samenwerkt en goed beheersbaar is. Veranderingen in het informatielandschap worden volgens bepaalde uitgangspunten doorgevoerd. De voor deze opdracht relevante uitgangspunten zijn in bijlage 0 opgenomen.

De volgende uitgangspunten zijn specifiek voor de keuze van een vergadertool:

- Waterschappen hergebruiken bestaande functionaliteiten.
- Waterschappen werken samen en kiezen samen de beste oplossing.
- Waterschappen gebruiken generieke processen en functies.
 - Integratie op basis van koppelvlakken moet mogelijk zijn. Om te borgen dat ieder waterschap zijn eigen keuzes kan maken.
 - Integratie tussen verschillende tools is mogelijk
- Waterschappen gaan op een vertrouwelijke manier met gegevens om: Voldoen aan AVG/BIO, o.a. de tool moet kunnen draaien in de beveiligde omgeving van het waterschap, ook mobiel.
- Waterschappen zijn toekomstgericht.

6 Afwegingskader

Voor ondersteuning met videovergaderen voor samenwerking tussen waterschappen

Het komen tot een voorkeurstool voor digitaal vergaderen tussen waterschappen ondersteunt de wens van waterschappen om gebruiksvriendelijk online met elkaar te kunnen vergaderen en samenwerken. Zowel in deze bijzondere periode waarin iedereen thuiswerkt als voor de langere

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

termijn. Om tot een advies te kunnen komen zijn de volgende kaders relevant. Bij de verschillende scenario's die gevolgd kunnen worden zijn deze kaders gebruikt als richtlijn voor een oplossing.

a) Wettelijke en beleidsmatige beleidsvrijheid

De wens is dat de Unie en HWH dezelfde vergadertool gebruiken voor het digitaal vergaderen tussen waterschappen. Alle waterschappen moeten op eenvoudige wijze deel kunnen nemen aan de door deze partijen georganiseerde digitale bijeenkomsten, zonder ingewikkelde installaties te doorlopen. Daarnaast behoudt ieder waterschap (inclusief de Unie en HWH) natuurlijk de vrijheid om een eigen afweging te maken wat betreft de interne inzet van tools.. Aanvullend hierop heeft de VDW de behoefte ook een landelijke lijn te verkennen en desgewenst in te zetten.

b) Voldoet aan kaders

Hoofdstuk 5 beschrijft de criteria waaraan de oplossing dient te voldoen. In de scenario's wordt aangegeven op welke aspecten een scenario eventueel niet of minder voldoet. Dit wordt aangegeven op de hoofdlijnen: functionaliteit, veiligheid, privacy en architectuur.

c) Beheersbaarheid

Een belangrijk aspect is het kunnen overzien van het geheel bij ingebruikname van een vergadertool en of deze functioneert conform te eisen en verwachtingen. Denk hierbij inzicht hebben op een eventueel datalek en daar vervolgens adequaat naar kunnen handelen. Daarnaast is het van belang grip te hebben op componenten die bij gebruikers worden geïnstalleerd. Bij verandering van een tool moet het bijvoorbeeld mogelijk zijn om een tool geheel te kunnen verwijderen.

d) Kosten/baten

Overheden gaan doelmatig om met maatschappelijke gelden. De kosten van een oplossing worden afgewogen tegen de baten. Daarnaast wordt niet dubbel betaald voor dezelfde functionaliteit.

e) Prestaties

De oplossingsrichting dient bij te dragen aan het online efficiënt kunnen vergaderen en samenwerken. Videovergadertools moeten ook bij grote aantallen gebruikers en piekuren goed werken. Hierbij is het belangrijk dat er aansluiting is op de werkwijze van de doelgroep en dat de oplossing goed integreert met de andere tools waarmee gewerkt wordt.

f) Risico's

Gestreefd wordt naar een oplossing met een zo klein mogelijk aantal risico's. Voor de betreffende tools zijn vooral privacy/veiligheidsrisico's in beeld. Er is echter ook te denken aan mogelijke imagoschade voor waterschappen op het moment dat er een incident plaatsvindt zoals de aanwezigheid van ongenode gasten bij vergaderingen en het vertonen van ongepast materiaal aan deelnemers. Eventuele restrisico's dienen gedragen te worden door de VDW via een specifieke vermelding in het verslag.

g) Continuïteit

De gekozen oplossingsrichting moet een volwassen oplossing zijn die ontwikkeld is door een leverancier met een goede reputatie. Dit lijkt een goede grondslag voor continuïteit van dienstverlening.

h) Impact op organisatie

Welke impact heeft de gekozen oplossingsrichting op de inspanning voor implementatie, het imago van het waterschap voor de buitenwereld en intern, en de houdbaarheid van de oplossing naar de toekomst toe?

i) Aansluiting op bestaande oplossing binnen een waterschap

De gekozen oplossingsrichting dient zo goed mogelijk aan te sluiten op reeds aanwezige tools en de bestaande omgeving. Aspecten hierbij zijn het gebruik van *single sign on* en het kunnen functioneren binnen de beveiligde omgeving van een waterschap.

7 Scenario's voor een vergadertools voor samenwerking tussen waterschappen

De behoefte van de organisaties (individuele waterschappen en partners zoals HWH en de UvW) om digitaal samen te werken is divers en kan niet ondersteund worden door één tool die alle gevraagde functionaliteiten ondersteunt. De focus voor het advies ligt op digitaal vergaderen *tussen* waterschappen onderling en met derden. De VDW zal het advies gebruiken om het gesprek te voeren en te duiden wat de beste landelijke lijn kan zijn. Daarna kan er gekeken worden of het haalbaar is hier gezamenlijk afspraken over te maken.

Uit de inventarisatie bij waterschappen is gebleken dat alle waterschappen bezig zijn om ook binnen het waterschap samenwerkingsoplossingen (inclusief digitaal vergaderen) te realiseren. De meeste hebben hier oplossingen gerealiseerd waarbij Microsoft Teams wordt ingezet. De doorontwikkeling hiervan met andere functionaliteiten, zoals bestandsdeling, is logisch. Op dit vlak hebben de meeste waterschappen ook al stappen gezet. Om die reden wordt ook een basisscenario voor digitaal vergaderen beschreven dat uitgaat van die bestaande situatie bij waterschappen.

Onderstaande scenario's zijn modulair opgebouwd.

Scenario 0 is het fundament waar de andere scenario's op voortbouwen. Hierbij wordt geredeneerd vanuit de huidige situatie bij waterschappen m.b.t. digitaal samenwerken.

Aanvullend worden scenario's geschetst en beoordeeld voor de samenwerking tussen waterschappen in grotere groepen en bestuurlijk overleg. Reden dat dit onderscheid is gemaakt, is dat hier nadere eisen gesteld worden aan tooling m.b.t. het beheersen van het overleg (naast bijvoorbeeld eisen aan veiligheid / privacy).

Scenario 1 is het scenario waarbij een uitbreiding in tooling plaatsvindt zoals eerder geadviseerd (inzet van Zoom ten behoeve van samenwerking tussen waterschappen en met derde partijen zoals de UvW) Hierbij wordt ook beoordeeld op geschiktheid voor bestuurlijk overleg.

Scenario 2 schetst verschillende alternatieven voor de inzet van Zoom een advies hiervoor.

In alle scenario's is op basis van het afwegingskader aangegeven of een scenario voldoet aan het afwegingskaders.

7.1 Scenario 0: Basis voor digitaal samenwerken (tussen waterschappen)

Dit scenario is gebaseerd op de huidige situatie bij waterschappen, waarbij Microsoft Teams veelvuldig is geïmplementeerd en in het advies van VKA (bijlage 1.4) wordt aangeduid als veilig en betrouwbaar.

A: Microsoft Office 365/Microsoft Teams (videovergaderen) wordt ingezet voor alle reguliere/kleinschalige vergaderingen tussen waterschappen, Unie en HWH. Dit ondersteunt dan het vergaderen in kleine en middelgrote groepen.

Deze optie is werkbaar omdat de meeste waterschappen gebruikmaken van Teams als instrument of er zijn plannen om op korte termijn op Teams over te stappen. Waterschappen die nu geen gebruikmaken van Teams kunnen als gast deelnemen bij vergaderingen die door andere waterschappen worden georganiseerd. Als waterschappen niet beschikken over Teams als vergadertool kan het instrument worden ingezet dat gekozen wordt voor vergaderen in grote groepen. (zie verder).

Waterschappen kunnen andere oplossingen kiezen voor bovenstaande invulling. M.b.t. tooling is MS teams Basis voor klein en middelgroot overleg tussen waterschappen.

Beoordeling scenario op onderscheiden criteria:

Afwegingskader	Score	Opmerking
MICROSOFT TEAMS		
Wettelijke en beleidsmatige vrijheid	+	De meeste waterschappen hebben deze situatie al bereikt. Overige waterschappen hebben de optie om later ook te kiezen voor Microsoft Teams of een alternatief product in te zetten (ook geschikt voor grotere groepen deelnemers en bestuurlijke vergaderingen; zie scenario's 1 en 2). Inzet van aanvullende tools voor bestuurlijke besluitvorming binnen een waterschap ten behoeve van het delen van vergaderstukken e.d. is door waterschappen zelf te kiezen.
Voldoet aan kaders	+ -	Voldoet voor grootste deel. Issue: beperkte opties om beheer goed te regelen. Toegang tot vergadering kan door alle deelnemers gegeven worden, functionaliteit is beperkt voor vergaderbeheersing in grotere (> 10 pers) groepen.
Beheersbaarheid	+	Goed inpasbaar in infrastructuur bij waterschappen
Kosten/baten	++	Veelal is de investering al gedaan. Doorgroeiopties (samenwerking in projecten e.d. waarbij ook

Afwegingskader MICROSOFT TEAMS	Score	Opmerking
		bestanden gedeeld worden) is goed inpasbaar. Geen desinvestering)
Prestaties	+-	Het aantal zichtbare deelnemers is nu nog beperkt (4). De verwachting is dat het product zich in komende tijd in positieve zin zal ontwikkelen (9 zichtbare deelnemers op korte termijn). Tevens zijn er nog vraagtekens bij de performance/ gebruik bandbreedte bij inzet voor grotere groepen deelnemers (met video-stream).
Risico's	++	Beperkte risico's.
Continuïteit	+	Product van leverancier met goed track-record en goede continuïteitsverwachting.
Impact op de organisatie	+	Voor waterschappen met Teams-implementatie: zeer beperkt. Voor situaties waar dit niet het geval is, is een alternatief te implementeren. Dit laatste is toch gewenst voor vergaderingen in grotere groepen.
Aansluiten op bestaande oplossingen	++	Integratie met overige Microsoft-producten is goed. Microsoft kent een grote <i>installed base</i> bij waterschappen.

Opmerkingen over Microsoft Teams in combinatie Babs:

iBabs en Microsoft Teams bieden allebei de mogelijkheid om stukken beschikbaar te stellen tijdens een vergadering. Er dient een duidelijk onderscheid te komen wanneer welke tool wordt ingezet. Bijvoorbeeld: iBabs voor alle overleggen die openbaar gepubliceerd worden. Teams voor alle overige overleggen.

iBabs heeft recent de functie live stemmen toegevoegd. Hoe dit inpasbaar is moet nog onderzocht worden.

7.2 Scenario's voor overleg met grote groepen en/of bestuurlijke besluitvorming

In volgend schema is voor een aantal tools aangegeven in hoeverre deze een goede aanvulling kunnen zijn op het basisscenario voor waterschappen ter ondersteuning van overleg met grote groepen en/of bestuurlijke besluitvorming

Op basis van de inventarisatie bij waterschappen en een marktverkenning bij diverse overheidspartijen zijn de volgende producten als potentieel aanvullend product benoemd:

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

- Zoom (eerder geadviseerd, in gebruik bij 7 waterschappen incl. Unie en HWH)
- WebEx (in gebruik bij waterschap + beste beoordeling m.b.t. privacy en veiligheid uit analyse VKA)
- Google Meet (wereldwijd veel ingezet, in gebruik bij 1 waterschap)
- StarLeaf (Europees product, in gebruik bij 1 waterschap)

Kader	Zoom	WebEx	Google Meet	StarLeaf	Opmerking m.b.t. Zoom	Opmerking m.b.t. WebEx
Wettelijke en beleidsmatige vrijheid	+	+	+	+	Geen bijzonderheden.	Geen bijzonderheden.
Voldoet aan kaders	++	++	+	+	<p>De functionaliteiten die Zoom (versie 5.0.1) biedt sluiten uitstekend aan bij wat gevraagd wordt.</p> <p><i>Opmerking: de versie 5.0.1 is zeer recent (30 april) vrijgegeven en bevat veel verbeteringen op het vlak van privacy en beveiliging. In deze beoordeling zijn deze verbeteringen 'meegenomen'. In de analyse van VKA (zie ook bijlage 1.4) is uitgegaan van deze Zoom-versie. In de bevindingen zoals opgenomen in bijlage 1.3 waren deze verbeteringen nog niet bekend.</i></p>	De functionaliteiten die WebEx biedt sluiten uitstekend aan bij wat gevraagd wordt.
Beheersbaarheid	+-	+-	+-	+-	Zoom is een aanvullende tool die extra inrichting vraagt en extra	WebEx is een aanvullende tool die extra inrichting vraagt

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

Kader	Zoom	WebEx	Google Meet	StarLeaf	Opmerking m.b.t. Zoom	Opmerking m.b.t. WebEx
					ondersteuning van de ICT Helpdesk.	en extra ondersteuning van de ICT Helpdesk.
Kosten/baten	+	+	++	+	Kosten vergelijkbaar met andere producten. Deelname aan vergaderingen (zonder licentie) is kosteloos.	Kosten vergelijkbaar met andere producten. Google Meet heeft aanbieding voor korte termijn
Prestaties	++	++	+	+-	Goede functionaliteiten voor bijeenkomsten met veel deelnemers waarin het belangrijk is om de orde te kunnen handhaven. Daarnaast is het mogelijk om hiermee invulling te geven aan de randvoorwaarden voor digitale besluitvorming (spoedwet voorwaarden) en gebruikerswensen voor grotere bijeenkomsten met hoge mate van interactie: tot 39 deelnemers tegelijkertijd in beeld, gebruiksvriendelijke mogelijkheden om orde te handhaven, uiteen te gaan in subgroepen en polls te organiseren.	Goede functionaliteiten voor digitale besluitvorming (spoedwet voorwaarden) en grotere bijeenkomsten met hoge mate van interactie: 25 deelnemers tegelijkertijd in beeld, gebruiksvriendelijke mogelijkheden om orde te handhaven, uiteen te gaan in subgroepen en polls te organiseren. Vergelijkbaar met Zoom. Afwijking is de mogelijkheid met de <i>raise hand</i> functie. Binnen WebEx kan er geen onderscheid worden gemaakt in volgorde.

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

Kader	Zoom	WebEx	Google Meet	StarLeaf	Opmerking m.b.t. Zoom	Opmerking m.b.t. WebEx
Risico's	-	+	+-	-	De betrouwbaarheid van de leverancier is momenteel nog onzeker, gezien de hoeveel securityincidenten die in het nieuws zijn gemeld in maart/april. Wanneer bij deze keuze (gebaseerd op recente verbeteringen van software) zich toch een ernstig incident zou voordoen is er een risico op imagoschade voor de waterschappen. De doorgevoerde verbeteringen in het proces bij het bedrijf Zoom zijn nog pril.	Waterschappen zouden met het gebruik van WebEx de hoofdstroom binnen overheidsland volgen. Nadeel is dat dit wel een grotere omschakeling vraagt dan met Zoom omdat daar al breder mee wordt gewerkt binnen de waterschappen en vanuit de Unie en HWH
Continuïteit	+	+	+	+-	Gegeven de omvang van gebruikers wereldwijd kan verondersteld worden dat het product levensvatbaar blijft. De continuïteit van de huidige leverancier kan niet goed worden bepaald (oprichting 2011).	Gegeven de omvang van gebruikers wereldwijd kan verondersteld worden dat het product levensvatbaar blijft. De continuïteit van de huidige leverancier Cisco lijkt goed.

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

Kader	Zoom	WebEx	Google Meet	StarLeaf	Opmerking m.b.t. Zoom	Opmerking m.b.t. WebEx
Impact op de organisatie	++	-	-	-	Bij een aantal waterschappen al geïmplementeerd en door hoog gebruiksgemak makkelijk te implementeren.	Is voor de meeste waterschappen (alleen Scheldestromen heeft product in gebruik) een nieuwe oplossing. Relatief veel energie nodig om implementatie te regelen. Waar Zoom is uitgerold, is tevens 'herstelwerk' nodig; zowel in technische zin als in proces-zin (opnieuw instrueren gebruikers).
Aansluiten op bestaande oplossingen	++				Functioneel sluit het product goed aan op overige, gerelateerde producten zoals Microsoft Outlook.	Functioneel sluit het product goed aan op overige, gerelateerde producten zoals Microsoft Outlook.

1 Bijlagen

1.1 Gevolgd proces

Noodoplossing voor vergaderingen binnen formele structuur Unie en HWH

Bij het ingaan van de maatregelen om de verspreiding van het coronavirus zo veel mogelijk te beperken bleek de noodzaak groot om een aantal zaken – juist nu – digitaal door te kunnen laten gaan. Om de continuïteit van het waterschapswerk – en de afstemming daarover binnen de sector – te borgen, is de aandacht allereerst uitgegaan naar het kiezen van een noodoplossing voor digitaal vergaderen binnen de formele structuren van de Unie en HWH. Op basis van de bekende feiten m.b.t. gebruiksvriendelijkheid en risico's op het gebied van veiligheid en privacy is gekozen voor de tool Zoom, waarbij verschillende maatregelen zijn getroffen om de genoemde risico's te minimaliseren.

Handreiking digitale bestuurlijke besluitvorming

Snel hierna hebben de Unie en HWH een handreiking opgesteld m.b.t. de implementatie van de spoedwet digitale beraadslaging en besluitvorming. Deze is op 8 april jl. gepubliceerd. In deze handreiking worden de voorwaarden uit de spoedwet voor geldige digitale besluitvorming door waterschapsbesturen toegelicht. Daarnaast staat een aantal aandachtspunten beschreven m.b.t. de selectie van de benodigde tools door waterschappen om de besluitvorming in de praktijk mogelijk te maken. Ook bevat de handreiking de nodige tips en trucs voor de voorbereiding van een besluitvormende bestuurlijke vergadering.

Enquête digitaal vergaderen bij de Unie en de waterschappen

Parallel aan het opstellen van bovengenoemde handreiking stelde de VDW HWH de vraag om in beeld te brengen welke tools door de waterschappen worden ingezet voor digitaal vergaderen en digitale besluitvorming. Door middel van een online enquête (verstuurd op 7 april jl.) onder de i-Platformleden van de waterschappen en de Unie, zijn keuzes, ervaringen, inzichten opgehaald rond gebruikte- en wenselijke tools voor digitaal vergaderen. Deze enquête heeft geresulteerd in een beeld van de huidige stand van zaken binnen de waterschappen, met daarin een overzicht van bruikbare tools met hun (on)mogelijkheden en issues bij toepassing (zie bijlage 10.1).

Consultatie i-Platform op de enquêteresultaten

Op 14 april jl. heeft het projectteam 'digitaal samenwerken tussen waterschappen' het I-platform geconsulteerd op de uitkomsten van de enquête. De resultaten van de enquête zijn besproken met de leden van het I-platform, evenals de behoeften onder de i-Platformleden ten aanzien van advies op- of ondersteuning bij keuzes voor digitaal vergaderen bij de waterschappen. Onder meer kwam hierin naar voren dat, gegeven de dynamiek van de wereld van digitaal vergaderen, er behoefte is aan een door HWH gefaciliteerde digitale samenwerkingsomgeving waarbinnen waterschappers kennis en ervaringen met elkaar kunnen uitwisselen over digitaal vergaderen.

Adviesvraag aan het CIW en CPW op security- en privacy kenmerken en verantwoord gebruik

Om het inzicht in de security- en privacykenmerken van de vergadertools, die bij de waterschappen in gebruik zijn, te vergroten zijn 16 april jl. de Coördinatoren Informatiebeveiliging Waterschappen (CIW) en de Coördinatoren Privacy Waterschappen (CPW) 1) om hulp gevraagd om

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

betreffende kenmerken op de vergadertools aan te geven en 2) om advies gevraagd over voorwaarden voor security- en privacyverantwoord gebruik van de vergadertools.

Update i-Platform op concept 'Adviesrapport Vergadertools en digitale besluitvorming'

Op 21 april jl. heeft de projectgroep in het i-Platformoverleg een toelichting gegeven op de totstandkoming van het voorliggende adviesrapport en op de conclusies en aanbevelingen die in dit rapport naar voren komen. Tevens zijn enkele vragen van het i-Platform behandeld tijdens het overleg.

Raadpleging CIO Rijk op gebruik van vergadertools bij de Rijksoverheid

Het projectteam heeft naast het onderzoek binnen de eigen waterschappen ook de blik gericht op het gebruik van digitale vergadertools bij gemeenten, provincies en het Rijk. Hierbij is het onderzoek⁴ (maart 2020) van Lokale Democratie geraadpleegd (het platform voor informatie- en kennisdeling over de lokale democratie en het lokaal bestuur) naar de 'wijze van digitale beraadslaging en besluitvorming raden en Staten⁵'. Hieruit kwam naar voren dat het "overgrote deel van de griffiers (75%) nog op zoek is naar een oplossing om digitale beraadslaging en besluitvorming mogelijk te maken.

Daarnaast is contact gelegd met het CIO Rijk⁶ op het gebruik van vergadertools binnen de Rijksoverheid. Hieruit kwam naar voren dat op basis van een door CISCO en integrator BIS in november 2019 gewonnen aanbesteding het Rijk de digitale vergadertool WebEx (versneld) rijksbreed heeft uitgerold en beschikbaar heeft gesteld aan alle medewerkers van het Rijk en de Belastingdienst.

Doorontwikkeling vergadertooling en verdiepingsslag security & privacy: 2 weken extra onderzoekstijd

De ontwikkeling van de verschillende video vergadertools gaan erg snel. Gedurende het onderzoek en de opstelling van dit adviesrapport vond een update van Zoom plaats naar versie 5.0 van en breidt Microsoft Teams het aantal personen die je in beeld kunt zien uit van vier naar negen.

Daarom heeft het projectteam in overleg met de VDW (vereniging directeuren waterschappen en de opdrachtgever) besloten om aanvullend op de eigen analyse van security- en privacy kenmerken een onafhankelijk extern bureau om een actueel en deskundig advies te vragen op 1) de security- en privacy-kenmerken van de genoemde 5 video vergadertools en 2) op een verstandig gebruik van deze tools vanuit perspectief van security- en privacy 3) een oordeel over welke van de 5 video vergadertools vanuit oogpunt van security- en privacy als beste uit de bus komt. Dit advies wordt op woensdag 6 mei opgeleverd en geïntegreerd met het advies aan de VDW.

Dit is dan ook de reden dat de eerder geschetste tijdlijn van het advies aan de VDW niet haalbaar bleek. In overleg met Richard Andringa (voorzitter) is besloten het advies met twee weken uit te stellen. Dit betekent dat het concept advies op 7 mei aangeboden wordt aan de VDW ter besluitvorming op 8 mei. Na dit besluit zal het advies vervolgens ook nog voorgelegd worden aan het Uniebestuur. Zo zorgen we voor een gedegen afweging met alle betrokken partijen.

⁴ 03.2020 Mogelijkheden digitale beraadslaging en besluitvorming griffiers

⁵ 20203103 Uitkomsten vragenlijst Digitale beraadslaging en besluitvorming raden en Staten voor VvG

⁶ Contactpersoon op gebruik van WebEx bij het Rijk: Kim Grondsma, [Programma Manager IDWOR](#).

Extern security & privacyonderzoek naar 5 digitale vergadertools voor communicatie tussen waterschappen

Vanwege het belang van een goed zicht op de security- en privacykenmerken van digitale vergadertools en de specifieke expertise die daarvoor nodig is, heeft het projectteam 30 april een extern bureau (Verdonck, Klooster & Associates – VKA) ingeschakeld voor uitvoering van een security- en privacy-analyse van de 5 digitale vergadertools, die waterschappen gebruiken voor overleggen met veel deelnemers.⁷ VKA heeft het onderzoeksrapport 6 mei jl. opgeleverd aan het projectteam.

Inrichting digitale samenwerkingsomgeving 'Digitaal Vergaderen'

Eén van de uitkomsten van de consultatie is de ontwikkeling van een besloten online platform waar de waterschappen kennis, inzicht en ervaringen kunnen delen op het gebied van digitaal vergaderen. Onder meer de leden van het CIW, van het CPW en van het i-Platform hebben toegang tot de samenwerkingsomgeving 'Digitaal Vergaderen'. HWH verzorgt de ontwikkeling en het beheer van deze digitale samenwerkingsomgeving.

Oplevering 'Adviesrapport Vergadertools en digitale besluitvorming' aan de VDW

Op 7 mei jl. heeft de HWH-projectgroep 'Digitaal Vergaderen tussen waterschappen' het adviesrapport opgeleverd aan de VDW, ter bespreking en besluitvorming in het VDW-overleg van 8 mei.

⁷ Zie Enquête digitaal vergaderen bij de Unie, HWH en de waterschappen

1.2 Tools in gebruik bij waterschappen

Waterschappen / UvW	Vergaderen (Kleine groepen)	Vergaderen (grote groepen)	Vergaderen met bestuurlijke besluitvorming	Doc.Man.systeem	Vergaderingen (stukken)	Schriftelijke vragen	Uitzendingen (livestream)	Bijzonderheden
Aa en Maas	Skype (later MS Teams)	Skype (later MS Teams)		Djuma	iBabs		Company Webcast	
Amstel, Gooi en Vecht	MS Teams	MS Teams		Corsa → Sharepoint	iBabs + Notubiz	Notubiz	Notubiz	
Brabantse Delta	MS Teams	MS Teams	MS Teams	Djuma	iBabs, koppeling naar website	iBabs	Notubiz (binnenkort)	notulist
De Dommel	Skype	Skype	Skype	→ Djuma	iBabs	iBabs	RecVC / Skype	Plan: overgang naar Teams
Delfland	MS Teams	MS Teams	Zoom	eDoc's	iBabs	iBabs	Notubiz	+ notulist
Drents Overijsselse Delta	MS Teams	MS Teams	MS Teams	Join	iBabs	iBabs	Gemeenteoplossingen	
Fryslân	MS Teams	MS Teams	iBabs	Sharepoint + iWriter	iBabs	Notubiz	Notubiz	
Hollands Noorderkwartier	MS Teams, Skype	Skype	Skype	Corsa Next	iBabs		Notubiz	Kalender in SIM
Hollandse Delta	MS Teams, Zoom, Skype, facetime	MS Teams, Zoom	Zoom	Corsa + Sharepoint on line	iBabs	iBabs	iBabs	Maart 2020 gegund
Hunze en Aa's	MS Teams	MS Teams, Starleaf	MS Teams, Starleaf	Join + iWriter	iBabs		"eigen" (alleen audio)	
Limburg	Skype, Facetime	Skype			iBabs	-	Company Webcast	
Noorderzijvest	MS Teams	MS Teams	MS Teams	Join + Xential	iBabs	-	Notubiz (alleen audio)	
Rijn en IJssel	MS Teams	MS Teams	MS Teams	Sharepoint + iWriter → Djuma	iBabs	iBabs en mail	Notubiz	
Rijnland	Skype, Google Meets	Skype, Google Meets	Skype, Google Meets	Corsa + iWriter	iBabs		Notubiz	
Rivierenland	Zoom	Zoom		Verseon	Notubiz	-	Notubiz	
Scheldestromen	MS Teams, WebEx	MS Teams, WebEx	MS Teams, WebEx	MyCorsa → documentenatelier	Notubiz	Notubiz	Notubiz (recent niet meer)	+ notulist
Schieland/Krimpenerwaard	Skype	Skype	Skype	Corsa + iWriter	iBabs		Notubiz (alleen audio)	
Stichtse Rijnlanden	MS Teams	MS Teams, Zoom	MS Teams, mogelijk ook Zoom	Excellence / DM	iBabs	iBabs	Notubiz	
Vallei en Veluwe	MS Teams	MS Teams	Zoom	Verseon + iWriter	iBabs	excel	Vidato (AV) + City Stream	+ notulist
Vechtstromen	MS Teams	MS Teams, Zoom	Zoom	Join (geen koppeling)	iBabs		Notubiz, gekoppeld aan iBabs	+ transcript
Zuiderzeeland	MS teams	MS Teams	MS teams, Zoom	Sharepoint + Shared Documents	iBabs		Company Webcast + Wuestman (streaming)	Acties/toezeggingen via Sharepoint
Unie van Waterschappen	MS Teams, Zoom, Skype, facetime	MS Teams, Zoom		DocBase + Documentaal	iBabs			
Het Waterschapshuis	MS Teams, Skype, Skype	MS Teams, Zoom		Sharepoint	iBabs			

1.3 Overzicht kenmerken tools

	Video conferencing				
Functionaliteit	Microsoft Teams	Google Meet	WebEx	Zoom	StarLeaf
Uitnodigen					
Mogelijk via agendaverzoek	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Integratie mogelijk met MS outlook	Ja	Niet onderzocht	Ja	Ja	Nee
Persoonlijke toegangscode	Ja	Ja, eigen google account	Ja	Ja	Ja
Toegang krijgen tot vergadering					
Deelname aan vergadering mogelijk via ontvangen link	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Optie tot ontvangen persoonlijke toegangscode	Ja	Alleen bij gebruik account	Ja	Ja	Ja
Noodzaak om persoonlijke toegangscode in te geven	Nee	Nee		Ja	Ja
Aanwezigheid 'wachtruimte'	Ja	Ja	Ja		Ja
Beheerfunctionaliteit vergadering (voorzittersrol of gedelegeerde)					
Mogelijkheid om beheerdersrol te hebben	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Mogelijkheid om meerdere personen beheerrol te geven	?	Ja	Ja	?	Afhankelijk van de afgenomen module
Expliciete toegang geven mogelijk door beheerder vergadering	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Mogelijkheid om deelnemers toe te laten	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Mogelijkheid om deelnemers te verwijderen	?	Ja	Ja	Ja	Ja
Mogelijkheid om microfoons van deelnemers te dempen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Mogelijkheid om video-weergave weg te nemen	Nee	Ja	Ja	Nee	Nee
Inzicht in wie er allemaal deelneemt aan de vergadering	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Mogelijkheid om voorstel in stemming te brengen	alleen via chat of hand opsteken)	alleen via chat of hand opsteken)	Ja + enquête	Ja	Mondeling
Mogelijkheid om vergadering op te nemen	Ja	Ja	Ja	Ja	Extra module
Zichtbaarheid dat opname plaatsvindt	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Deelname aan overleg					
Deelname aan gesprek zonder account aan te maken	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gebruik in browser mogelijk	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Mogelijkheid om achtergrond te wijzigen voor gebruiker	Ja	Nee	Niet op computer, wel op tablet/iphone	Ja	Nee
Mogelijkheid om deelnemers afzonderlijk in beeld te brengen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Maximaal aantal deelnemers in beeld	9	c.a. 100 met grid view (niet voor Ipad)	>25	49	25
Mogelijkheid om schermen te delen (o.a. presentatie)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Mogelijkheid om aandacht te vragen van voorzitter ten behoeve van interrupties	Via Chat	Via Chat	Optie met een handje opsteken..	Ja	Nee
Chatfunctie met alle deelnemers	Ja	Ja	Ja	Ja	Als lid van beheerorganisatie (domein)
Chatfunctie met individuele deelnemers	Ja	Nee	Ja	Ja	Zie boven
Mogelijkheid om vergadering op te nemen	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee
Onmogelijkheid om overige deelnemers toe te laten als niet in de beheerrol	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja
Mogelijkheid om stem kenbaar te maken	Via chat of hand opsteken	Via chat of hand opsteken	via enquête	Ja	Nee

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

Privacy & security					
Welke gegevens verzamelt de app					
Adresboek	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee
Lokatiegegevens	Ja	Ja	Nee	Ja	Nee
Gespreksgegevens	Ja	Ja	Ja (is een keuze)	Ja	Ja (is een keuze)
Gegevens over gesprekken (metadata)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja (alleen live zichtbaar voor admin)
Voor welke doelen verwerkt de app gegevens					
(gepersonaliseerde) advertenties tonen	nee	Nee	Nee	?	Nee
Hoe verloopt de informatiestroom					
Verwerkersovereenkomst mogelijk	Ja	Ja	Ja	Ja voor sommige sectoren	Ja
Locatie verwerkersverantwoordelijke	IRL	IRL	NL	VS	NL
Gegevens blijven in EU	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Hoe verdient de app geld?					
Betaald abonnement of betaalde versie	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
(gepersonaliseerde) advertenties tonen	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Privacy					
Open Source	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
End-to-end Encryptie (zie ook rapportage VKA)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja (check nog te doen)
Gebruikers authenticatie mogelijk	Ja	Ja	Ja	Ja, betaald	Ja
Hashing van wachtwoorden	Ja	Ja	Ja	Ja	Nvt (gaat met code via de mail)
SAML 2.0	Ja	Ja	Ja	Ja, betaald	Ja
Unieke vergader id's om vergaderingen af te schermen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Wachtwoord om vergadering bij te wonen mogelijk	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja (gaat met code via de mail)
Compliant aan AVG/GDPR of EU privacyshield	Ja * (bekende zaken MS)	Ja * (bekende zaken Google)	Ja	Ja, onder voorwaarden	Ja
Datacenter in EER, verwerking in EER	Ja * (bekende zaken MS)	Ja * (bekende zaken Google)	Ja *(Zie Cisco website), Ja (on-premise)	Nee (cloud), ja (on-premise)	Ja
Privacyshield (bij USA bedrijf)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
ISAE 3402 type 2, SOC 2 type 2, ISO 27001	ISO27001	ISO27001	ISO27001	SOC 2 type 2	Ja
Clients	Web, Client, Android, iOS	Web, Client, Android, iOS	Web, Client, Android, iOS	Web, Client, Android, iOS	Web, Client, Android, iOS
Lage latency	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
on-premise mogelijkheden met eventueel cloud back-up	Cloud	Cloud	Cloud, on-premise (betaald)	Cloud, on-premise (betaald)	Nee
Opmerking	Bekende privacy zaken met Microsoft	Bekende privacy zaken met Google	Er zijn functionaliteiten mogelijk die niet wenselijk zijn ivm privacy.	Bevat zeer veel aanpasbare functionaliteiten die wel goed moeten worden ingesteld, een aantal staan per default goed.	Bekend in gemeenteland
Maximale BBN classificatie	2	2	2	2	2
Maximale persoonsgegevens classificatie	Bijzondere	Bijzondere	Bijzondere	Gewone	t/m bijzondere persoonsgegevens

1.4 Bevindingen VKA rapportage

Onderstaande tabel geeft een overzicht van hoe de tools scoren op de door VKA opgestelde criteria, afgeleid van de relevante BIO- en AVG-normen. Hierbij staat een '-' voor onvoldoende, '+/-' voor matig, '+' voor goed en '++' voor uitstekend.

	Zoom	WebEx	MS Teams	StarLeaf	Google Meet
1. Beperking toegang tot de vergadertool en informatie die daarin wordt verwerkt	+	+	+	+	+
2. Elektronische communicatie beschermen	+/-	++	+	+	+
3. Leverancier is 'security-minded' in haar dienstverlening	+	++	+	+	+
4. De leverancier voldoet aan relevante security normen	+	++	++	++	++
5. Verzameling van minimaal aantal gegevens	+	+	-	+	-
6. Gebruik voor gerechtvaardigde doeleinden	-	+	-	-	-
7. Passend beschermingsniveau	+	+	+	+	+

Bij de keuze voor WebEx als vergadertool door de waterschappen adviseert VKA de volgende mogelijke vervolgstappen:

- Aanvullend onderzoek naar de security en privacy mogelijkheden van WebEx voor een optimale configuratie, waarmee de organisatie verzekert dat zij de mogelijkheden tot gegevensbescherming van de tool optimaal benut.

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

- Ontwikkeling van een algemene gebruikersinstructie van vergadertools, gericht op security en privacy aspecten.
- Ontwikkeling van een WebEx-specifieke gebruikersinstructie, zowel voor 'admins' en 'hosts' als de gewone gebruiker

Indien mogelijk en nog niet verricht: sluit een verwerkersovereenkomst met de leverancier af. Daarmee zijn de wederzijdse verplichtingen aantoonbaar afgedekt.

1.5 Architectuuruitgangspunten

Binnen de waterschappen wordt gewerkt onder architectuur zoals beschreven in [WILMA](#). Architectuur is een hulpmiddel om samenhang te bewaren in het informatielandschap zodat het geheel efficiënt samenwerkt en goed beheersbaar is. Veranderingen in het informatielandschap worden volgens bepaalde uitgangspunten doorgevoerd. De voor deze opdracht relevante uitgangspunten zijn dit de volgende:

- Als waterschap dienen we doelmatig om te gaan met publieke middelen.
- Hergebruik van bestaande functionaliteiten.
- Hergebruik van diensten voor de verwerving en realisatie.
- Waterschappen werken samen en kiezen samen de beste oplossing.
- Waterschappen gebruiken generieke processen en functies.
 - Integratie op basis van koppelvlakken moet mogelijk zijn. Om te borgen dat ieder waterschap zijn eigen keuzes kan maken.
 - Integratie tussen verschillende tools is mogelijk.
- Waterschappen gaan op een vertrouwelijke manier met gegevens om: Voldoen aan AVG/BIO, o.a. de tool moet kunnen draaien in de beveiligde omgeving van het waterschap, ook mobiel.
 - De dienstverlener verschaft alleen geautoriseerde afnemers toegang tot vertrouwelijke gegevens.
 - *Single sign-on* moet mogelijk zijn.
 - Per dienst zijn de mate van vertrouwelijkheid en de bijbehorende identificatie-eisen vastgesteld.
 - Bij authenticatie dwingt het systeem toepassing van sterke wachtwoordconventies af.
 - De instellingen van het aanmeldproces voorkomen dat een gebruiker werkt onder een andere dan de eigen identiteit.
 - Om de mogelijkheden van misbruik te beperken, hebben gebruikers van systemen niet méér rechten dan zij voor hun werk nodig hebben (autorisatie). Daarbij zijn maatregelen getroffen om een onbedoeld gebruik van autorisaties te voorkomen.
 - Verleende toegangsrechten zijn inzichtelijk en beheersbaar.
- Afhankelijk van de inzet van een SaaS of *on-premise* oplossing:
 - De zonering en de daarbij geldende uitgangspunten en eisen per zone zijn vastgesteld.
 - De fysieke en technische infrastructuur is opgedeeld in zones.
 - Deze zones zijn voorzien van de benodigde vormen van beveiliging (de 'filters').
 - Informatie-betekenisvolle gegevensuitwisseling en bewegingen van mensen tussen zones wordt naar vorm en inhoud gecontroleerd en zo nodig geblokkeerd.
- De beschikbaarheid van de dienst voldoet aan de met de afnemer gemaakte continuïteitsafspraken:
 - De continuïteit van voorzieningen wordt bewaakt, bij bedreiging van de continuïteit wordt alarm geslagen en er is voorzien in een calamiteitenplan.
 - De dienstverlener en de afnemers maken afspraken over de periode waarin overgegaan wordt op een nieuwe versie van de standaard.
 - Wanneer een nieuwe versie van een standaard geïmplementeerd wordt, blijft de aanbieder de oude versie ondersteunen zolang als dat volgens afspraak nodig is.
 - De gebruikers kunnen de dienst locatie- en tijdsafhankelijk uitvoeren.
- Vanuit het oogpunt van beschikbaarheid:
 - De dienstverlener waarborgt de integriteit van gegevens en systeemfuncties.
 - Controle op te versturen gegevens op juistheid, volledigheid en tijdigheid.
 - Vergelijken periodiek kritieke gegevens die in verschillende gegevensverzamelingen voorkomen met elkaar op consistentie.

Advies inzet vergadertools en vormgeving digitale besluitvorming

- Controleren vanuit een systeemvreemde omgeving ingevoerde gegevens op juistheid, tijdigheid en volledigheid, voordat verdere verwerking plaatsvindt.
- Waterschappen voeren regie over uitbestede diensten:
 - Voor iedere dienst is bepaald wie verantwoordelijkheid draagt voor communicatie en herstel richting de afnemer.
- Waterschappen zijn toekomstgericht. De tool ondersteunt dit.